

Stavba hřbitovního kostelíku

(aneb O zbožné panně)

Zdejší lid všeobecně věřil, že broumovský hřbitovní kostel U Naší milé Paní vystavěla pohanská panna. Už v útlém věku se však nechala pokřtít spolu se svým bratrem, s nímž obývala rodinné sídlo na Dolním Poříčí v místech, kde byl později postaven Treutlerův dům. Ten křest prý se stal Léta Páně 1171. Po křtu vedla skromný a bohabojný život. K jejich domu patřily pozemky rozprostírající se od Dolní brány až tam, kde dnes leží hřbitov a přilehlá pole. Sourozenci na tuto stranu často chodili, protože se jim tam líbilo, a dívka se místo zdálo příhodné pro stavbu kostela k uctění Matky Boží, již si přála uskutečnit. Jen si nebyla zcela jistá, kde přesně by měl svatostánek stát.

Jednoho dne, když sem sourozenci opět zavítali, panna nabyla jistoty, že nejvhodnější místo našla. Leželo uprostřed kotliny, avšak s výhledem do všech světových stran, zakončeným kolem dokola věnci modravých hor. "Zde, a nikde jinde, bude dům Boží stát", řekla panna rozhodně a chtěla se bez meškání pustit do díla.

Bratr však namítal, že by nebylo dobré se stavbou spěchat. Místo bylo uprostřed láněného pole, a len ještě ani nerozkvetl, bude proto rozumné nechat ho nejprve dozrát. Také zdejší půda potřebovala čas, aby mohla dobře vyschnout kvůli pevným základům stavby. Avšak panna byla netrpělivá, chtěla začít stavět okamžitě. Proto uvažovala o dřevěné stavbě, která by byla lehká a zvláště pevné základy by nepotřebovala. Nakonec však bratrovi smířlivě navrhl: "Necháme výsledek na rozhodnutí Nejvyššího. Je-li to také vůle Boží, aby kostel zdál zde v těchto místech, požádám ho, aby mi dal znamení tím, že len přes noc rozkvetne." Mladík přijal slova své zbožné sestry s rozpaky, ale nebyl zvyklý ji odporovat, proto souhlasil s tím, že počkají na Boží pokyn.

Na město i celou kotlinu se pomalu snášel stín noci a panna stále klečela u svého lože a posílala k nebi vroucí modlitby s prosbou o vyplnění svého přání. Sotvaže se rozbřesklo, prosila svého bratra, aby ji doprovodil na pole. Čím více se blížili k zvolenému místu, tím silněji ji tlouklo srdce ve šťastné předtuše. Pak sourozenci zahlédli mezi stromy blankytné odlesky. Hned přidali do kroku a brzy stanuli u pole, modrajícího se tisíci okvětních lístků kvetoucího lnu. Bratr i sestra zbožně padli na kolena a oba upřímně děkovali Bohu. Pak už panna bez váhání povolala stavební dělníky, aby byl dřevěný stánek Boží zbudován v co nejkratším čase.

Když zemřela, byla pochována do hrobky před hlavním oltářem. A po smrti její počaly se vyprávět následující zvěsti.

O půlnoci na dušičky se v kostele zažehnou samy od sebe všechny lampy, hrobka se otevře, panna z ní vystoupí a v tiché modlitbě poklekne před hlavní oltář. V tomtéž čase vystoupí ze svých hrobů všechny další dívky, jež zemřely jako panny, předstoupí před oltář a tiše se modlí. Potom panna vyzvedne ze svatostánku monstranci, vyjde z kostela a kráčí hřbitovem a křinicou branou po polích směrem ke Křenicím, doprovázena ostatními mrtvými pannami v bílých rubáších. Zástup duchů obejde první kříž na cestě mezi Broumovem a Křenicemi a vrací se zpět, přejde

po úzké dřevěné lávce přes Voigtsbach, vystoupá strmé schody u lékárníkovy zahrady, dále jde po schodech ke škole a zahne k velkým vratům farního kostela. Ta se sama otevřou a průvod kráčí jasně osvětleným chrámem k hlavnímu oltáři, kde velitelka odloží monstranci, všichni pokleknou a opět se tiše modlí. Zakrátko vstanou, panna opět uchopí monstranci a vede zástup duchů toutéž cestou nazpět do kostela na hřbitově, kde uschová monstranci zpět do svatostánku. S úderem jedné se panna uloží do svého hrobu, světla pohasnou a vrata se zavřou. V dávných dobách zahlédlo toto zjevení mnoho zbožných lidí. Kdo byl zticha, zůstal ušetřen, kdo však se nezdržel hlasitého projevu, padl mrtvý k zemi. S počátkem devatenáctého století však o tomto procesí v noci o Všech svatých už nikdo nepodal žádné svědectví.

Dřevěný kostel U Naší milé Paní je pod zvláštní ochranou Královny nebes. Proto se také broumovským měšťanům nikdy nepodařilo svatostánek přestavět, i když se o to mockrát pokoušeli. Co však dělníci přes den zbourali, za noc znovu dostavěl nebeský anděl, takže ráno nebylo po bourání ani stopy. Už od 12. století stojí kostelík na hřbitově beze změny, jediné poškozených střešních šindelů se směly dotknout lidské ruce a měnit je. Tak stojí hřbitovní svatostánek nad obydlím mrtvé panny až do našich časů jako symbol bohulibé božnosti a odolává zubu času i lidské touze po změnách.

O marných snahách dřevěný kostelík přestavět vypráví i další příběh. Při obléhání Broumova vypálili kostelík husité a k jeho nové výstavbě se přikročilo po více než sto letech, v roce 1546. Aby však byl kostel uchráněn dalších požárů, začal se stavět z kamene. Při stavbě však docházelo k podivným úkazům. Co zedníci postavili přes den z kamene, bylo následující noci zbořeno a postaveno ze dřeva. Duchovní, který kamennou stavbu objednal, náhle zemřel, a když jeho nástupce rozhodl pokračovat ve stavbě z kamene, stihl ho brzy osud stejný. Teprve když třetí kněz, klášterní provizor, začal kostel stavět opět v původní formě ze dřeva, stavbu se podařilo velmi rychle dokončit. Od té doby se už nikdo neodvážil kostel přestavovat z kamene.

Vysvětlivky

- O kostelíku se v pověsti mluví jako o kostelíku U Naší milé Paní. Hřbitovní kostel je římskokatolický a je zasvěcen Panně Marii, matce Krista Ježíše. Vzhledem k tomu, že je dnes obklopen vzrostlým porostem lip, někdy se mu také říká lidově kostelík Pod lipami. Když se tedy píše o hřbitovním kostelíku jako U Naší milé Paní, je tou paní samozřejmě myšlena Panna Marie.
- Pověst hovoří o zakladatelce kostela jako o skromné panně, původně pohance, která přijala křest roku 1171, což bylo krátce po založení obce Broumov. K založení kostela mělo dojít roku 1177. Pověst hovoří o tom, že po nočním zázraku s rozkvetlým lnem, povolala panna dělníky ke stavbě kostelíku. Je logické, že se dělníci museli něčím zaplatit. K tomu spíš pasuje skutečnost, že dotyčná panna byla původně pohanskou šlechtičnou, a jelikož se z té doby dochovala údajně její perlová čelenka, která je dnes uložena v místním městském muzeu, lze dovodit, že počátek stavby kostela ona panna (a její rodina) též financovala.
- Pověst žel neuvádí nikde jméno oné panny, ale uvádí, že její rodina žila v části Broumova zvané Dolní Poříčí. Jak říká název, jde o domy postavené kolem řeky Stěnavy v místech, kde se dodnes nachází textilní závod Veba. Jde tedy o

domy podél řeky, tedy "poříčí," které lze na mapě nalézt vpravo od Dolní brány. Pověst mluví o tom, že sídlo panny a její rodiny bylo v místě, kde byl později postaven dům Treutlerův. Kde přesně ve středověku stál dům rodu Treutler se mi zjistit nepodařilo, i když je například Jakub Treutler zmiňován coby účastník broumovského velkostatkového fondu kolem roku 1680, a další Franz Treutler z nedalekého Vižňova je zmiňován ve spojitosti s knihou Lager Broumov z počátku století devatenáctého. Další Treutler, tentokrát Kajetán August Treutler je zmiňován jako duchovní kostela v nedalekých Verněřovicích ve století osmnáctém. Takže, jak vidno, větev rodu Treutlerů, o kterém je zmínka v pověsti, se na Broumovsku vyskytoval mnohá staletí.

- Pověst praví, že rodině panny patřily pozemky mezi Dolní bránou (která je na kraji Dolního Poříčí) směrem k později postavenému kostelíku, tedy území, kde dnes stojí broumovská nemocnice, což byl kdysi zalesněný vrch, na jehož druhé horní straně začínala ona zmíněná pole (lno) směřující k obci Křínice.
- Jest také uvedeno, že když panna vybírala místo pro stavbu kostela, tak se jí líbilo, že z toho místa je výhled na všechny strany, a že kolem dokola je v dáli věnec modravých hor. Tahle informace v pověsti je pravdivá zhruba ze 3/4, neboť z míst, kde stojí hřbitovní kostelíček, pokud si odmyslíme dnešní zástavbu, tak bylo určitě vidět na hory a vršky směrem na jih a jihovýchod (Broumovské stěny, Hejšovina, Stolové hory), směrem na východ (v dálce Rychlebské hory), směrem na sever (Javoří hory a Soví hory). Ale směrem na severozápad a západ (kde leží Krkonoše či Ruprechtický špičák) vidět nemohla, neboť tímto směrem stoupá na skalním podloží vzhůru město Broumov. Kostelíček se nachází v nadmořské výšce 400 m n/m, ovšem náměstí kryjící pohled na západ je ve výšce 410 m n/m a Horní brána nad náměstím pak ve výšce 420 m n/m.
- V té části pověsti, kde se vzpomíná na "dušičkový" noční pochod panen po Broumově, jest uvedeno, že panna (zakladatelka kostelíku) v ruce nosila monstranci. Slovo pochází z latinského monstrare (předvádět). Většinou jde o prosklenou schránku na nožce, které se někdy také říká custodia a bývá zhotovena nejčastěji ze zlaceného stříbra. Monstrance patří ke svatému nářadí či nádobí, které je uctíváno na oltářích katolických chrámů a kostelů. Takto používanému svatému nářadí se obecně v latině říká Vasa sacra. První monstrance se začaly používat ve 12. století a sloužily pro ukazování svatých ostatků. Tomuto aktu se říkalo latinsky ostensio (ostentativní ukazování veřejnosti) a prosklené schránce se původně říkalo ostensorium, tedy otevřený či zasklený a průhledný relikviář ozdobený křišťálem či berylem. Celý takový relikviář se pak nazval monstrantia pro reliquiis (náboženský relikviář). Od 13. století se pak začaly používat monstrance pro hostie (monstrantia pro corpore Christi (tedy průhledná schránka pro přijetí těla Kristova). Nejstarší dochované monstrance pocházejí z Nizozemí, Belgie a Německého Porýní, zhruba z druhé poloviny 13. století. V českých zemích je známa věžová monstrance ze zlaceného stříbra v Sedlci u Kutné Hory (1390), monstrance z Mělníka, Mladé Boleslavi či Olomouce (15. století). Z dějepisných záznamů o monstrancích, kdy a kde se začaly používat, je patrné, že kdyby opravdu po své smrti panna nesla v rukou při nočním dušičkovém pochodu monstranci někdy po roce 1200, pak by byla ještě starší, než ty zmiňované evropské, což je nepravděpodobné. Co přesně panna v ruce při nočním procesí držela, to tedy konkrétně pověst neuvádí.

- Dušičky, čili den, kdy vzpomínáme na všechny blízké zemřelé, se také jinak nazývají dle místních zvyků: Svátek zesnulých, Památka zesnulých. Tento den je v liturgickém kalendáři stanoven na 2. listopadu a jeho kořeny pocházejí z církve římskokatolické, která se toho dne od nepaměti modlí za duše v očistci (v církevním jazyce, v latině, má pak tento den označení In commemoratione omnium fidelium defunctorum, doslova Na památku všech věrných zesnulých). Ještě než církev tento svátek zavedla, konkrétně roku 998 opat z Cluny, svatý Odilo, tak se na evropském území připomínal na mnoha místech pradávný keltský zvyk, slavnosti svátku Všech svatých. Keltové měli tento svátek spojený s koncem léta a počátkem nového roku, který v jejich kalendáři začínal v noci z 31. října na 1. listopadu. Tomuto počátku nového roku Keltové říkali Samhain a měli za to, že toho dne se duše zesnulých vrací do svých domovů. Odtud také pochází onen anglosaský a americký zvyk vydlabávání řep a dýní, do kterých se vkládaly svíce, aby duším pomáhaly osvětlit cestu do svých domovů, odkud se pak vydávali na cestu do podsvětí. Aby se při tomto svátku žijícím Keltům vyhýbali zlí duchové, z toho důvodu se převlékali do různých hadrů a malovali si obličej. Tento zvyk s vydlabanými dýněmi a pomalovanými tvářemi určitě všem dodnes připomíná v anglo-americkém světě svátek, či zvyk, zvaný Halloween. Jelikož Keltové obývali střed Evropy už před příchodem Slovanů, tedy před 6. stoletím našeho letopočtu, byli i Slované s tímto svátkem při křížení národů seznámeni. Není tedy divu, že se římskokatolické církvi moc takový pohanský svátek nelíbil, a proto bylo potřeba jej upravit pro použití v církvi katolické. Již zmíněný svatý Odilo byl tedy prvním opatem, který tuto pohanskou tradici změnil v křesťanskou. Z jeho kláštera, z Cluny ve střední Francii, se tato změna pomalu rozšířila po všech benediktinských kláštorech křesťanské Evropy. Do papežského Říma dorazila ve století 13., do Španělska pak ve století 15., a oficiálně zvyk, kterému dnes říkáme Dušičky, pak potvrdil roku 1748 papež Benedikt XIV. Od doby tohoto papežského stvrzení se přidal zvyk pořádat procesí vedoucí na hřbitovy a zdobené hrobů. Jak jest historicky doloženo, naše broumovská panna nemohla tedy již po roce 1200 (kdy odhaduji její skon) vystupovat z kaple hřbitovního kostela na takzvané Dušičky, které ještě v té době do Čech ani nedorazily.
- V pověsti je též zmínka o tom, že průvod panen vyšel z hřbitova křinickou branou. I když samozřejmě netuším, kde byly vchody a východy na přelomu 12. a 13. století, tedy v době, od kdy se pověst traduje, tak skutečností zůstává, že dnes má v okružní hřbitovní zdi kostelík vstupy a výstupy dva. Jeden je směrem na západ k centru města Broumova a druhý směrem k jihu k obci Křinice. Zde tedy mohla být kdysi ona křinická brána (či branka).
- Jest uvedeno, že procesí panen přešlo po lávce přes Voigtsbach a po schodech vystoupalo k vratům farního kostela. Německé slovo "voigt" znamená v češtině fojt, což bylo označení ve středověku pro nejzámožnějšího sedláka ve vsi, který obec často spravoval a později se mu proto začalo říkat rychtář (dnes bychom řekli něco jako starosta). Voigtsbach, čili Fojtský potok protékal Broumovem ze směru od Hejtmánkovic, pod hradbami skrz dnešní park pod Alejkou, a pod Dolní bránou je veden podzemním kanálem jako přítok do Stěnavy kousek pod textilkou Veba. Když pověst praví, že procesí přešlo lávku přes Voigtsbach směrem ke schodům pod farním kostelem, tak dnes tato cesta přes potok vede po mostě kolem autoškoly Fiedler (potok pod mostem se však dnes již

nenazývá Fojstký, nýbrž Liščí), za mostem vyjdeme schody pod gymnáziem, popřípadě mohlo jít tehdy o schody pod školou, kde je dnes na hradby vstup přes šikmou dlážděnou cestu, a k farnímu kostelu svatého Petra a Pavla se tak panny mohly dostat z obou stran.

- Hřbitovní kostelík je pod ochranou Královny nebes. Samozřejmě, že jde o Pannu Marii, matku Ježíše, které je kostelík zasvěcen. Římskokatolická a pravoslavná církev v liturgickém kalendáři slaví památku Panny Marie dne 22. srpna, a při těchto oslavách ji v modlitbách a proslovech tituluje za Královnu či Královnu nebes. Protestantské církve však tento její titul neuznávají a berou ji čistě jenom jako matku Kristovu, nikoli za ženu, která by byla pozdvižena a korunována vedle trůnu božího v nebesích. Samotné označení či zvyk pojmenovat nějakou ženu za Královnu nebes pochází už z pohanského starověku, kdy byla za Královnu nebes uctívána bohyně plodnosti, jejíž jméno znělo na různých územích různě, dle místních jazyků, třeba Astarta (Aštarté v oblasti helénského Řecka a Kypru, v oblasti Kanánu a Fénicie a dalších oblastech na východě Středoziemního moře), Ištar (ve starověkém Summeru a Akkadu, tedy zhruba na území Mezopotámie a později Babylónu), či Ísis (původním jménem Eset, byla uctívána hlavně v Egyptě). O královně nebes, aniž by ji jmenoval, se zmínil též biblický prorok Jeremiáš, když kárá Izraelity slovy, která byla zaznamenána později v 7. kapitole a 18. verši jako: "Synové sbírají dříví, otcové zapalují ohně a ženy hnětou těsto. Dělalí obětní koláče pro královnu nebes a přinášejí úlitby jiným bohům."
- Pověst také kromě založení a stavby kostelíku připomíná několik jeho oprav a přestaveb. Připomeňme si tedy historické události. První písemná zmínka o kostele je z roku 1383, kdy je kostelík označen jako "starý farní kostel," popřípadě jako "český kostel." Dodnes známá stavba kostelíku pak pochází z roku 1449, a vzhledem ke dřívějším zmínkám o kostele se zdá logické, že onoho roku 1449 byla dodnes zachovaná stavba postavena na místě kostelíku předchozího, zřejmě i menšího. Tehdy postavený nový kostelík je unikátní technikou stavby, neboť byl postaven bez použití jediného kovového hřebu, ale díky hrázděné konstrukci z mohutných dubových trámů. Celá trámová konstrukce lodi, kněžiště, stropů a krovů (kam je nasazena vysoká zvonice), tvoří jeden celek. Jde o dokonalé tesařské dílo, které přečkalo již 6 století. Pokusy o pozdější přestavbu evidujeme v historii Broumova dva, první pokus v polovině 16. století a druhý roku 1811. Zpět do historie, neboť mezi 17. až 20. červnem roku 1421 přitáhla do Broumova vojska husitská, která pod vedením Čenka z Vartemberka a Hynka Krušiny z Lichtenburka, oblehla Broumov. Vlastní město za hradbami však husité nedobyli, a tak se vyřádili v plenění objektů mimo hradby, kde se nacházel i hřbitovní kostelík Panny Marie. Jelikož ve stropní části kostela se dodnes zachovaly některé části pocházející z doby předhusitské, existuje domněnka, že roku 1421 byl sice kostel zničen a vypálen, nikoli však zcela srovnán se zemí. Požárem poničený kostelík byl nakonec opraven roku 1449 (někdy se uvádí 1450) do podoby, v jaké jej známe dodnes. Další zmínka o kostelíku je z roku 1550, kdy povětrí strhlo věžičku kostelíku a ta byla toho roku obnovena. Další oprava zvoničky proběhla roku 1811. Jelikož na původní stavbě chyběla zvonice, tak byla v polovině 18. století dostavěna na okraji kostelíku v prostoru za oltářem, dnes viditelná nad vchodem do kostelíku, i když nepřevyšuje hřeben střechy kostela. Ve stejném

období, tedy v polovině 18. století také došlo k vybudování nového oltáře a sakristie, která je za oltářem. Ochoz, který se nachází vně kostela a je dodnes volně přístupný a je vyzdoben náhrobními deskami, obrazy křížové cesty a seznamem důležitých událostí, tak onen ochoz byl původně uzavřen prkennými stěnami. Prkna však byla odstraněna roku 1779 v době války o bavorské dědictví, což byla jedna z mnoha válek mezi Pruskem a Rakouskem, konkrétně tehdy mezi králem Fridrichem II. pruským a rakouskou císařovnou Marií Terezií. Rozkaz o odstranění prken z ochozu vydal pruský generál Heinrich Wilhelm von Anhalt. Od toho roku zůstal ochoz otevřený. Hřbitovní kostel je z architektonického hlediska stavbou jednolodní. Na kamenné podezdívce a prahu z dubových trámů stojí hrázděná dubová konstrukce, která je pobitá zevnitř i zvenčí prkny. Okolo celého kostela je již zmíněný otevřený ochoz krytý pultovou střechou. Původně měl kostelík dva vstupy, západní a severní. Při výše zmíněných úpravách v polovině 18. století byl zřízen třetí vstup za sakristií. Oba původní vstupy (které se dnes nepoužívají) mají portály s gotickou profilací. Vnitřní prostor je rozdělen na loď, kněžiště s trojbokým závěrem a na sakristii. Na zadní straně lodi (směrem ke Křinicím) je kruchta, což je vyvýšená dřevěná konstrukce s prostorem pro varhany. Strop je trámový, rovněž prkny pobité. Prkna stropu jsou zdobena šablonovou malbou. Jde o bílé motivy na červenohnědém podkladu, otisky provedené temperovou barvou. Motivy jsou rostlinné, lovecké, heraldické, přidána je gotická fraktura (typ novogotického lomeného písma). Na pozdně barokním hlavním oltáři z poloviny 18. století je výklenek s rámem neseným dvěma barokními anděly. Ve výklenku stojí novodobá kopie Panny Marie Lurdské z konce 19. století. Původně zde také bývala soška Panny Marie (Mater Amabilis Braunae, tedy Milostivá matka broumovská), která byla korunovaná dvěma anděly. Šlo o gotickou dřevořezbu z přelomu 15. a 16. století, jež byla v 19. století přesunuta do klášterního kostela svatého Vojtěcha, kde je doposud. Na přední straně oltáře je reliéf s kolovým křížem svatého Benedikta (Crux sancti patris Benedicti), což je znak řádu benediktinů, kteří hřbitovní kostelík spravovali. Boční oltář na levé straně lodi (evangelní) dal postavit broumovský primas Nikolas Šlégl (Nikolaus Schlögel) roku 1696. Původně byl oltář zasvěcen svaté Anně, později svatému Josefu. Boční oltář na pravé straně lodi (epistolní) je zasvěcen svatému Janu Nepomuckému. Tento nechal postavit v polovině 17. st. broumovský primas Jakob Matthes Köppel von Capellen. V období rokoka (tedy kolem poloviny 18. století) byly oba oltáře upraveny do dnešní podoby. Dodnes můžete v kostelíku nalézt olejomalbu Panny Marie (109 x 260 cm), kterou nechal v roce 1609 namalovat opat Wolfgang Selender. V horní části obrazu je Panna Marie s Nejsvětější trojicí a devíti anděly, kteří nesou nástroje Kristova mučení. Ve střední části jsou patroni země České, svatí: Václav, Ivan, Vít, Zikmund, Ludmila, Vojtěch, Cyril a Metoděj, Prokop a pět bratří. V dolní části obrazu je nejstarší známé vyobrazení Broumova z té doby. Dalším obrazem je epitaf Heinricha Maxima Fabricia, jeho ženy Dorothey (rozené Clamtin) a jejich dětí, který pochází z roku 1665. Autorem olejomalby je malíř Damsman. V horní části obrazu je korunování Panny Marie, v dolní části je pak podobizna donátora (dárce, mecenáše) s rodinou. V ochozu kolem kostela se nachází devět dřevěných desek, na kterých jsou kronikářské záznamy z let 1542 až 1847. Většinou jde o zprávy o požárech (1549, 1757) a dalších pohromách

padnuvších na Broumov (například kobyly 1542, sražení kostelní věžičky vichrem 1550, povodeň 1570, morová rána 1582, 1586 a 1632, nebo vpád pruských vojsk 1779, rekvizice 1810 /zabavení majetků ve prospěch vojska/, nebo cholera 1847). Dva originály jsou vystaveny v městském muzeu v klášteře. Ve zdech ochozu jsou vsazeny renesanční a empírové náhrobky ze zrušených hrobů. Najdete zde také několik pískovcových ručně opracovaných náhrobků s textem jazyka latinského a německého, které připomínají události kolem roku 1600 (tedy 400 let staré). Všechny cenné umělecké předměty, které se ve hřbitovním kostelíku dochovaly, tak jejich originály jsou dnes uschovány v broumovském klášteře. V některých případech byly v kostelíku nahrazeny kopiemi či reprodukcemi.

Hřbitovní Kostel Pany Marie

- středová věžička
- přistavěná zvonička vlevo
- přízemní venkovní ochoz

vlevo: Pod ochozem křížová cesta a empírové náhrobky

dole: Renesanční pískovcový náhrobek z roku 1590

vlevo: Barokní oltář z poloviny 18. století se dvěma vyřezávanými anděly. Ve výklenku je pak kopie Panny Marie Lurdské (originál je v klášteře)

Kříž svatého Benedikta

písmena na modrém poli C S P B =
Crux Sancti Patris Benedicti
(Kříž otce Benedikta)

písmena v kříži od shora dolů
CSSML = Crux sancta sit mihi lux
(Svatý kříž, ať je mi světlem)

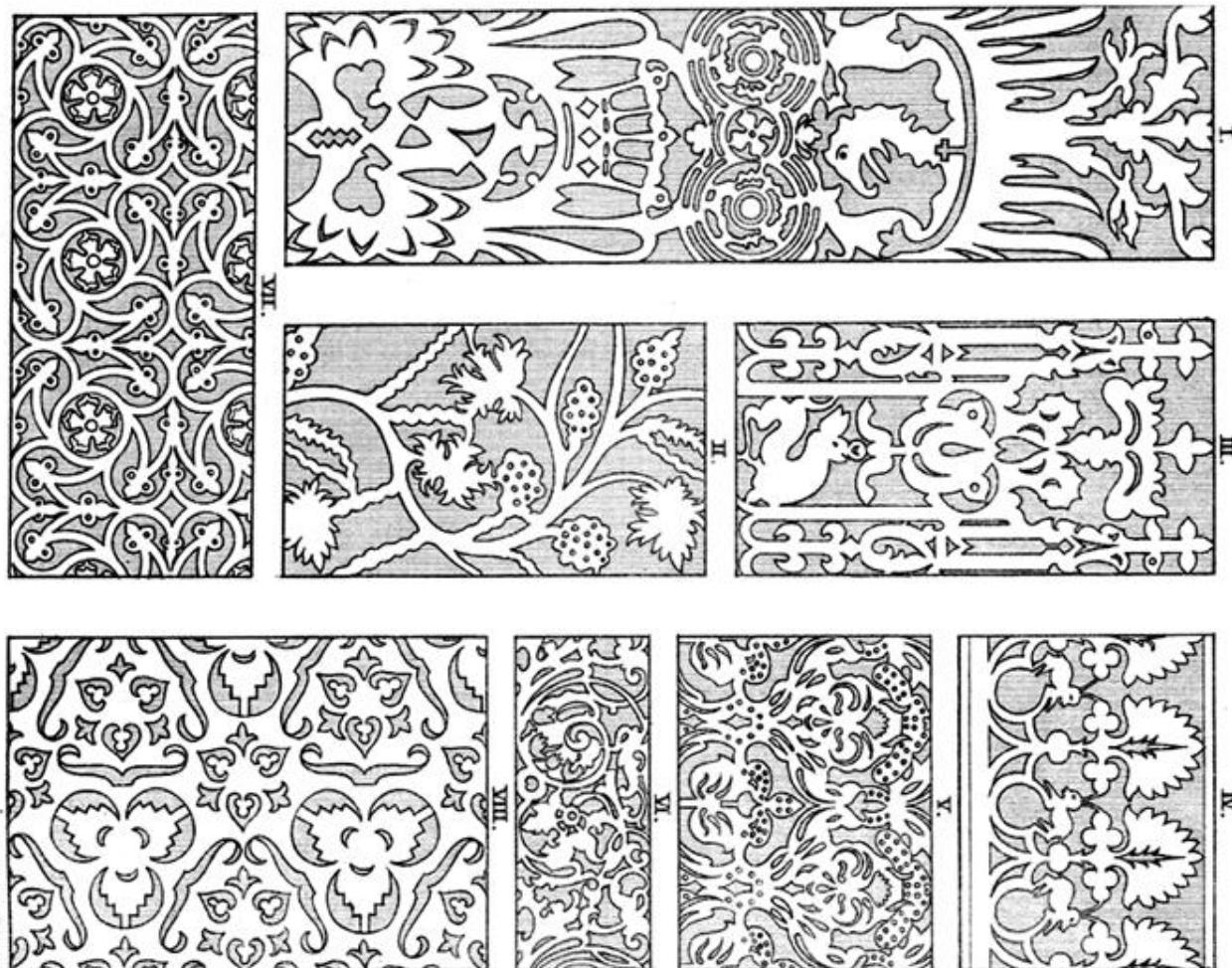
písmena v kříži zleva doprava
NDSMD = Non draco sit mihi dux
(A drak ať mi není vůdcem)

písmena dokola odshora vpravo
VRS = Vade retro satana (Odstup, Satane)
NSMV = Nunquam suade mihi vana (Nikdy mne již nepokoušej)
SMQL = Sunt mala quae libas (Sliby tvé jsou jen klam)
IVB = Ipse venena bibas (Sám svého jedu vypij)

Zachovalé motivy pro vnitřní šablonovou výzdobu, jsou na stropu i na stěnách viditelné dodnes

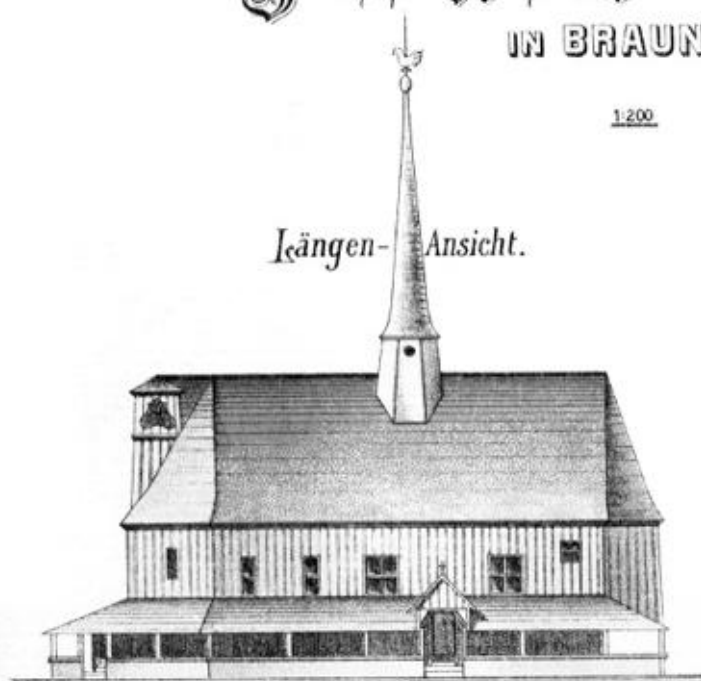
MOTIVE DER SCHABLONENMALEREI IN DER KIRCHE „ZU UNSERER LIEBEN FRAU“
IN BRAUNAU.

Friedhofs - Kirche „Zu unserer lieben Frau“
IN BRAUNAU.

1:200

Längen - Ansicht.

Seiten - Ansicht.

vlevo a dole: Farní kostel
svatého Petra a svatého Pavla
(kam dle pověsti na Dušičky
směřovala panna ze
hřbitovního kostelíku se svým
procesím)

dole vlevo: Voigtsbach, potok
směřující od Hejtmánkovic pod
parkem Alejka do Stěnavy
(dnes Liščí potok)

dole vpravo: Klasická
monstrance, která se nosívala
včele procesí

Voigtsbach (Fojtský potok, dnes Liščí potok), který přivádí vodu do Broumova od Hejtmánkovic (zde v údolí kousek pod hradbami, pod Kostelem svatého Petra a Pavla, a pod školou Hradební)

Desky umístěné na ochozu hřbitovního kostelíku Panny Marie

Tyto tabule svědčí o strastiplných událostech v dějinách Broumova. Jsou to kopie, které byly zhotoveny v letech 2000 a 2001 a zaplacený Krajanským sdružením Broumov. Originály se nacházejí v broumovském klášteře.

Ateliér Jiří Škopek, Jaroměř.

Von Feuersbrünsten bey der Stadt Bräunau.
Anno. 1171. Ist die Stadt allhier erbauet worden. **Anno. 1452.** Ist die ganze Stadt in grund
 verbrant. **Anno. 1549.** am abend Martini ist die ganze Stadt bis auf die Kirch und
 Pfarrhoof in grund verbrant. **1550.** sind Zehn am Ringe abgebrant. **1644.** sind 36.
 Häuser gegen der Pfortengassen abgebrant. **1656.** am 3. Troleichnamstag sind 67.
 Häuser in der Niedergasse abgebrant. **1684.** am Tag Margaretha sind 236 Häuser
 bis auf die Niedergassen abgebrant. **1725.** ist die Schönsfarbe z. Molk mühlen und
 z. Häuser abgebrant. **1733.** sind 30. Häuser im Obersand abgebrant **1757.** am
 5. Ostertag abends ist die ganze Stadt und Kloster und Pfarrkirchen ab ge-
 brant. **1771.** sind in der Obergasse. 3. Häuser abgebrant. **1779.** am Mittwoch
 nach Ostern abends um halb sieben Uhr ist das Kloster. 26. Häuser z.
 Scheuern abgebrant. **1782.** den 27. Juli. sind 9. Häuser im Obersand
 abgebrant. **1788.** hats Metter ins Niedertor Kirchlein ein geschlagen. **1789.**
 den 12. May. sind 35. Häuser in der Niedergassen und in der vorstadt z.
 Häuser das Forrweg und 5. Scheuern abgebrant. **1792.** den 20. Juli. hats
 Metter am Niedergraben eingeschlagen und sind 4. Häuser abgebrant gott behüte uns.
 Anno 1809. der Zeit Kirg Vätter Johan Scheuer. u. Benedict Meyer.

O požárech města Broumova. Roku 1171 bylo zdejší město založeno. Roku 1452 celé město do základů vyhořelo. Roku 1459, v předvečer sv. Martina shořelo do základů město, kromě farního kostela a fary. Roku 1550 shořelo 10 domů na náměstí. Roku 1644 shořelo 36 domů v ulici Pfortengasse (Na Brance). Roku 1656, na den Božího těla, shořelo 67 domů v Niedergasse (Dolní ulici). Roku 1684, na svatou Markétu, shořelo ve městě 236 domů, až na domy v Niedergasse. Roku 1725 shořela valcha, dva mlýny a dva domy. Roku 1733 shořelo 30 domů na Obersand (Horní poříčí). Roku 1757, na Velikonoční večer, shořelo celé město, klášter a farní kostel. Roku 1771 shořely v Obergasse (Horní ulici) 3 domy. Roku 1779, ve středu po Velikonocích o půl sedmé večer, shořel klášter, 26 domů a 3 stodoly. Roku 1782, dne 27. července, vyhořelo 9 domů na Obersandu (Horním Poříčí). Roku 1788 uhodil blesk do kostela u Dolní brány. Roku 1789, 12. května, shořelo 35 domů v Niedergasse (Dolní ulici) a na předměstí 2 domy, panský dvůr a 5 stodol. Roku 1792, 20. července uhodil blesk na Niedergraben (Dolních příkopech) a 4 domy vyhořely. Bůh nás ochraňuj, LP 1809. Toho času za otce: Johan Scheuer a Benedict Meyer.

**Nach dem Vorgefallenen Feindlichen preu-
 schischen Einsall am Tage ascher mitwoch den 10
 Februari Anno 1770. bis den 15. Martij ein Feind-
 liches Comando auf hiesigen Kirch Hof posto gestan-
 den also sein die im allhiefigen Gottes Haus auf be-
 haltene zwey Statuen die Mutter Gottes auf
 dem Hohen altar und der Heiligen Mutter Anna
 auf dem seitten altar um alle Verunehrung zu
 Verhüten in der Hospital Kirche des Heiligen
 Geistes übersetzt und beygehalten worden nach Vor-
 genommenener Einsegnung den 22. July beygehaltenener
 votiv Procession den 25. July aus der Hospital Kirchen
 auf das Feuersichste in gegenwärtiges Gottes Haus abermahl
 übertragen und zur Öffentlichen Anrührung ausgesetzt worden.
 Anno 1811**

Po vpádu nepřátelského pruského nájezdu na popeleční středu (od 19. února 1779 do 15. března), zaujalo nepřátelské komando stanoviště u zdejšího hřbitova, takže aby byly před zneuctěním uchovány v tomto domě Božím se nacházející dvě sochy - Matky Boží na hlavním oltáři a svaté Matky Anny z oltáře postranního - byly tyto přeneseny do špitálního kostela sv. Ducha, a tak zachráněny. Po vysvěcení 22. července byly v důstojném děkovném procesí 25. července opět ze špitálního kostela přeneseny a zde k veřejnému uctívání vystaveny. Roku 1811.

Když přidá člověk od narození Krista, našeho spasitele a vykupitele, 1630 let, nastala tou dobou tak velká drahota, že se 1 korec zrna (žitá) dal koupit za 9 tolarů, pšenice za 8 tolarů, ječmen za 7 tolarů a oves za 6 tolarů. O tomto čase se lidé živili lněnými výhonky, hovězí krví a mlátem proto, aby se nasýtili a odolali hladu. Bože všemohoucí ochraňuj nás před nastávající bídou, Amen.

Laskavý čtenáři!

Následující řádky čti prosím velmi pozorně, jsou určeny jako upomínka pro budoucnost, k rozjímání o tom, jak spravedlivá trestající ruka Boží postihla léty neúrody, hladem a nouzí nejen Čechy, ale i mnoho dalších zemí. Roku 1755, 4. července přišla přes den, večer a v noci tak velká voda, způsobená bouří, jakou nikdo nepamatoval, že čtyři osoby utonuly. Roku 1757, 10. dubna před Velikonocemi, v sedm hodin večer celé město i s klášterem a farním kostelem, až na čtyři domy u horní brány, které byly zachovány, zničil požár. 18. dubna začala válka a trvala do 15. února 1763. Ukončena byla smírem na zámku Hubertsburgu v Sasku. V těchto neklidných dobách byla taková drahota, že korec žita stál od 7 do 8 zlatých, pšenice o něco více, ječmene 6 a ovesa 5 zlatých. Jeden centýř sena 3, kopa slámy za 12 zlatých. Roku 1766, 3. července Jeho císařské královské veličenstvo Josef II. byl zde ve velebeném klášteře a pozřel noční jídlo mezi 11 a 12 hodinou. Dne 4. července po Mši svaté opět odjel. Léta páně 1770 bylo neúroda. Léta páně 1771 a 1772 byla tak neslýchaná drahota, že se za korec žita platilo 7, 8, 9, 12 až přes 13 zlatých, za ječmen 10 a za oves 11 zlatých. Proto díky Bohu!, za všechny dary, mějme je v úctě a prosme, aby nás a naše potomky před takovými časy drahoty a vším zlem skrze troj-jediného Boha, Otce! Syna a Ducha svatého spasil, a abychom mohli zažívat věčné ochrany Panny Marie, Matky Boží. Amen. Kostelní starší Kasparus Linde, Antonius Lachner. Toho času farář jeho velebnosti: h. P. Johannes Leischner O. S. B. (latinsky Ordo sancti Benedicti = Řád svatého Benedikta, doplnil MŠ). LP 1774. J. Hausdorf, malíř.

Počítáno od narození Krista, našeho spasitele a vykupitele, roku 1582 zuřila morová nákaza, od Vzkříšení až do dne Nového roku zemřelo 477 lidí. Také v následujících letech 1583, 1584, 1585, po všechn ten čas podzimní, lidé před nákazou v nejistotě a ohrožení byli, když zemřelo několik set osob, povětšinou lidé mladí. Léta Páně 1586 mor opět udeřil tak, že bylo na 12, 15 a místy až 20 lidí v jednom dni pohřbeno. Ode dne svatého Vavřince (Laurentius) až do dne Nového roku zemřelo na 732 osob. Za poslední 4 roky šlo celkem o 2207 osob. Bůh jim budiž milostiv. Léta Páně 1594 započaly časy drahoty, až do roku 1600. Byl to ponurý čas škodlivých povodní, takže se za žito a pšenici často platilo 3 tolary a od roku 1597 to byly 4 tolary až do roku 1600. Šlo o roky velmi chudé a lidé je považovali za roky neslýchané drahoty, kdy 1 korec pšenice stál 6 tolarů, žito 5 a čtvrt tolaru, ječmen 4 a oves 3 tolary. To člověk nezažil, aby lidé umírali hlady. Bože všemohoucí odpusť nám naše hříchy a viny. Nedopusť, abychom my a naše děti ještě někdy prožili tak nebezpečná a hladová léta, amen. Takhle se to stalo a je to pravda. Toho času jsou představenými kostela Benesch Sachs a George Groer.

Po narození Krista roku 1570, v sobotu na Markétu (Margaretha připadala roku 1570 na sobotu 13. června - poznámka MŠ), se na předměstí úderem čtvrté hodiny noční (tedy nad ránem 14. června - poznámka MŠ), vyvalila velká hrůzu nahánějící voda, která odnesla 15 domů a 4 stodoly, a několik vrat ze stavenišť. Několik dalších domů bylo srovnáno se zemí a bylo zničeno. Voda v těchto domech dosáhla výšky čtyř loktů (1 loket český = 59,3 cm od dob Přemysla Otakara II., který v tomto roce zřejmě stále platil, neboť 1 loket vídeňský = 77,8 cm byl zaváděn až za rakouského mocnářství od století osmnáctého. Voda ve výšce 4 loktů byla tedy zřejmě ve výšce asi 240 cm - poznámka MŠ). Žádná voda zde dříve netekla a teď stále stoupala, a způsobovala nedožrnné škody. Soused se k sousedovi jeden k druhému dostával skrz střechu, aby se zachránili spolu. Devatenáct osob ale utonulo. Celé toto utrpení bylo spatřeno. V roce 1570 a 1571 byla také velká bída a hlad, a přišla drahota, že jeden korec žita, tak jako pšenice, stál 18 čtvrtáků, ječmene 12 a ovsa 8 čtvrtáků. Věčný Bůh odvrátil od nás svůj hněv a provedl nás k životu lepšímu, a od podobných trestů a velkých soužení nás milostivě uchránil. Stalo se za časů představeného kostela: Georg Libilocher mv., Hans Walter mv. (kopie LP 2000)

Roku 1542, ve čtvrtek před slavností Posvícení v Broumově, přiletěly kobylinky a způsobily velké škody. Dále roku 1549 na večer svatého Martina (10. listopadu) vyhořelo celé to město Brauna (Broumov). Léta Páně 1552 byla velká drahota. Jeden korec žita mohl člověk koupit za 3 tolary a ovsa za 2 tolary. Léta Páně 1550 srazilo povětrí věžičku (kostela). Představení kostelíku: Matz Sagner (Max), Jacob Hübner. Renovováno 1811.

Jak člověk mohl napočítat od šťastného narození Krista, našeho spasitele a vykupitele, uběhlo 1625 let. Nastala velká neslýchaná drahota, že mohl člověk koupiti 1 korec žita za 9 tolarů staré měny, pšenice za 7,5 tolaru, ječmene skoro za 6 tolarů, což dělá 7,5 českého groše, a ovsa bez jedné čtvrtky skoro 4 tolary. Během této drahoty lidé do ovsa lněné stonky přidávali, z toho chleba pekli a tím se živili. Krev z hovězího a ostatního dobytka, tak jako staré kůže, vařili a jedli. Někteří od sousedů brali pivovarské mláto, aby se nasýtli, a tak nepodlehli krutému hladu. Bože všemohoucí milostivě nás opatruj, prosíme soucitně. V čase představeného otce kostela: V. Pischel mp., Tobias Schneyder mp. Zrenovováno 1811.

Ceny různých produktů a zboží.

Podle stavu ke dni 15. července 1812.

Kurz výměnné poukázky (Einlösungsscheine), neb ve Vídeňské měně byl tehdy 224, což jest: 224 zl. měny Vídeňské je platných jako 100 zl. (měny v mincích) a 100 zl. v bankocetlích platí za 20 zl. Vídeňské měny.

Preise verschiedener Producte und Waaren

Nach dem Barlaufe am 15. Julius 1812.
 Course der Einlösungsscheine oder der Wiener Währung war damals 294 der 100 Wiener Währung galten 100 fl. Münzener Conventionsgeld und 100 fl. Bancozettel galten 20 fl. Wiener Währung.

	Betrag							Betrag						
	fl.		kr.		sch.			fl.		kr.		sch.		
	100	20	8	1/2	1	1/2		100	20	8	1/2	1	1/2	
1 Eimer Reich Weizen aller Sorten	100	20	8	1/2	1	1/2	1 Eimer Land Brod	40	8	1/2	1	1/2	1	
1 Eimer Korn	80	10	7	8	1	1/2	1 Eimer Butter	3	56	10	1	1/2	1	
1 Eimer Gerste	70	14	0	1/2	1	1/2	1 Eimer Flanzen Öl	5	1	1	1/2	1	1/2	
1 Eimer Haber	50	10	4	1/2	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	1	40	20	1	1/2	1	
1 Eimer Erbsen	80	16	7	8	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	4	1	1/2	1	1/2	1	
1 Eimer Linen	85	17	7	1/2	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	1000	240	107 1/2	1	1/2	1	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	15	3	1	1/2	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	153	20	20 1/2	11 1/2	1	1/2	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	90	18	8	1/2	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	50	10	10	1/2	1	1/2	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	1	30	18	7 1/2	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	1	45	21	1/2	1	1/2	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	1	1	12	5 1/2	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	2	1	24	10 1/2	1	1/2	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	1	1	21	9 1/2	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	5	1	1	1/2	1	1/2	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	200	40	17	5 1/2	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	7	50	1 3/4	1/2	1	1/2	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	3	30	40	18 1/2	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	0	1	1 1/2	1/2	1	1/2	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	3	30	42	19 1/2	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	1	5	20 1/2	1	1/2	1	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	14	2	48	1 1/4	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	15	3	1 1/2	1	1/2	1	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	10	0	0	0	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	155	27	12 1/2	1	1/2	1	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	800	160	71	66	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	800	160	72 1/2	1	1/2	1	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	147	30	20	30 1/2	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	400	81	50 1/2	1	1/2	1	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	25	5	0	1/2	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	100	35	17 1/2	1	1/2	1	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	28	30	4	30 1/2	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	30	0	28 1/2	1	1/2	1	
1 Eimer Oel zerlag. Heu	2	30	30	15	1	1/2	1 Eimer Weißer Wein	3	1	1 1/2	1	1/2	1	

Zu dieser Zeit regierten: Franz, erster Kaiser von Oesterreich, König von Ungarn u. Böhmen, Napoleon (Kaiser von Frankreich), Alexander, Kaiser von Russland, — Das Oberhaupt der Röm. Kirche war Papst Pius VII.

DVRANTE BELLO INTER GALLOS ET MOSCOVITAS.

Den Zeitgeschre und der Nachwelt zur Nachricht.
 Geschrieb: im Mon. July. 1812 Von einem Aufseheramtlichen Beamten in Braunau.

Vysvětlivky k měnovému období po r. 1750, kterému se říká někdy dvacetizlatkové.

Roku 1750 přešly země Habsburské monarchie na nový váhový základ, který byl určený pro ražbu mincí. Šlo o takzvanou kolínskou hřivnu, která vážila 233,8 gramů stříbra. Z této váhy stříbra raziči mincí dokázali vyrazit na příkaz Marie Terezie 10 tolarů, jejichž hodnota se rovnala 20 zlatým. Shodný měnový systém zavedlo na základě mincovní konvence s Rakouskem pak Bavorsko (dne 21. září 1753) a později na tuto měnovou konvenci (rovnost a přepočítací kurzy) přistoupila většina německých států. Tím byly vytvořeny podmínky pro existenci takzvané konvenční měny, která nahradila ve druhé polovině 18. století v našich zemích tolary. Výsledkem dohody o měnové konvenci byla hlavně dohoda o úpravě vzájemného poměru dvou nejdůležitějších a nejhodnotnějších používaných kovů, tedy hodnota mezi zlatem a stříbrem, a to s ohledem na trh. Dnes bychom tuhle věc mohli nazvat směnným kurzem. Dohodnutý poměr mezi těmito dvěma cennými kovy používanými pro platidla, byl 1 : 14,15 (zlato ku stříbru). Nehodnotné inflační mince vydané v letech 1795 - 1807 v podobě 24, 12, 7 a 6 krejcarů ve stříbře a 30, 15, 6, 3, 1, 1/2 (půl) a 1/4 (čtvrt) krejcaru v mědi, a především nekontrolované emise papírových bankocetlí (Bancozettel - z němčiny, šlo o první papírové peníze používané na území Rakouské monarchie v letech 1762 až 1811, které zavedla Marie Terezie. Ta pověřila vládu, aby je vydávala prostřednictvím Wiener Stadtbanco, tedy přes Vídeňskou městskou banku. Jelikož šlo o vydání platidla z příkazu monarchie či vlády, tedy státu, neříkalo se jim tehdy bankovky, ale státopky, a jejich hlavním účelem bylo nahrazení mincí kvůli nedostatku drahých kovů). Jelikož vydávání zmíněných bankocetlí probíhalo bez kontroly, hlavně v letech 1796, 1800 a 1806,

rakouské mocnářské hospodářství dospělo roku 1811 k rozsáhlému bankrotu státních financí. Neodvratným řešením v takových chvílích bývá dodnes měnová reforma, takže dne 20. února 1811 vešla v platnost reforma, při níž byla snížena hodnota bankocetlí vydaných v emisích roku 1800 a 1806, a k tomu měděných mincí, na pětinu jejich původní nominální hodnoty. A tím se zpátky dostáváme k této ceduli, která je umístěna na ochozu hřbitovního kostelíku Panny Marie v Broumově a je datována do roku 1812, tedy nedlouho po této měnové reformě. Reformou vyhlášená devalvovaná platidla byla záhy vyměňována za takzvané výměnné listy, o kterých je zmínka na ceduli v ochoze kostelíku, za takzvané Einlösungsscheine, kterým se tehdy lidově v českém jazyce začalo říkat prostě šajny. Tato reforma přispěla k rychlému ozdravení státních financí na úkor obyvatelstva (představte si, že se ceny v obchodě zítra nezmění, ale za každou stokorunu dostanete výměnnou poukázku v hodnotě dvaceti korun). Jelikož nařízení i tisk bankocetlí a následná reforma pocházela z Vídně, je tato měna až do roku 1857 (než byla zavedena nová měna rakouská), nazývána měnou Vídeňskou (viz zmínka na ceduli v ochoze broumovského kostelíku). Nedlouho po vydání nařízení o reformě a devalvací roku 1811 dochází k válce s Francií (v čele s Napoleonem), což vede ke zvyšování nákladů na řízení Rakouské monarchie, a má za výsledek vydání nového druhu papírových platidel, takzvaných anticipačních listů (Anticipationscheine). Pokud by nebyl roku 1815 Napoleon poražen a kdyby nebyla Francie donucena k velkým válečným reparacím, rakouské mocnářství by čekal státní úpadek. Na Broumovsku byly pro prodávané zboží, u kterého muselo dojít k přepočtu podle kurzu mezi různými platidly, používány jednotky české, vídeňské či rakouské.

Česká objemová jednotka, 1 korec. Označoval se jako pražský nebo český a platilo, že 1 korec = 93 litrů = 4 věrtele = 16 měřiček = 32 achtlů = 48 pint. Podle nařízení z roku 1764 byla hodnota 1 korce upravena na 93,54 litru, což odpovídalo nádobě o výšce 40,8 cm a dutému průměru 54 cm.

Pro hmotnostní míry se používala v té době rakouský zentner (česky centýř, centér nebo centněř). Při váhovém přepočtu platilo, že 1 centýř = 60 kg. Vycházelo se ze starého zvyku, že 1 centýř odpovídá váze 6 kamenů. Roku 1812, ke kterému se datuje cedula v ochoze broumovského kostelíku, se používal vídeňský centýř (dnes bychom řekli cent), který odpovídal váze 56 kg. Na našem území platil v letech 1764 - 1876.

Pro váhové jednotky u masa se v té době používala jako míra 1 libra (Pfund). Název této starodávné váhové jednotky pochází z latinského "libra pondo" (hmotnostní váha). V angličtině pound, v němčině Pfund, francouzky livre, v italštině lira, ve španělštině a portugalštině libra, ve vlámštině ponde. Libra měla v různých časech různé hodnoty. V základu se vycházelo z výpočtu, že jde o setinu centu (centýře), tedy o setinu z váhy zhruba 50 kg, což je půl kilogramu (500 gramů). Každá oblast však měla své odchylky. Anglo-americký pound má 454 gramů, lékárnická trojská libra má 373 gramů, česká libra měla 513 gramů, v Německu byl Pfund rovných 500 gramů, což stanovil roku 1858 celní spolek. Mezi prostým lidem se libra, jako váhová jednotka, nejvíce používala na tržnicích, hlavně pak u potravin. V dané době, ke které se vztahuje cedula na ochozu broumovského kostelíčka, i na území rakouského mocnářství, se tedy běžně používalo, že si člověk přál na váhu 1 libru (Pfund), tedy půl kilogramu, nebo půl libry (halbes Pfund), tedy 250 gramů, což je dnešní balení třeba u másla. V Německu se tato váhová jednotka používá tradičně dodnes při vážení lidské hmotnosti, i když se nejedná o jednotku oficiálně schválenou. Na území

Rakouského mocnářství však byla tato jednotka časem vytlačena dnes již klasickou dekadickou soustavou, tedy kilogramy, dekagramy a gramy.

U potravin kapalných nebo skoro kapalných (jako třeba med) je na ceduli použit název kvart či žejdlík nebo máz. U našich měr se vycházelo ze staré anglosaské míry, kterou známe pod názvem pinta (anglicky pint, ve Francii, Belgii, Německu a Itálii pak pinte, v Holandsku pintje). Pinta měla od 14. do 16. století skoro 1 litr (0,956 litru). Od 16. do 19. století však byla upravena na dvojnásobek, tedy skoro na 2 litry (1,938 litru). Na našem území, a tedy i na ceduli v ochozu kostelíku, se pinta dělila na 16 čtvrtek (kvart), což bylo zároveň 8 půlek. Oněch 16 kvart bylo zároveň 4 žejdlíky. Jeden žejdlík byl skoro půllitr (0,48 litru), proto se dodnes mezi pivaři traduje, když jdou na pivo, že jdou na žejdlík, tedy na půllitr. Pokud nebudeme lpět na přesných setinách či desetinách litru, pak můžeme tedy objemové jednotky pro tekutiny, které se používaly před několika stoletími, uspořádat takto. 1 pinta = 2 litry = 16 kvart (čtvrtek, čtvrtin, 0,125 litru) = 8 půlek (0,25 litru) = 4 žejdlíky (0,5 litru) = 1/3 lahvice (0,7 litru, tedy zhruba dnešní lahev piva) = 1/6 soudku (jeden soudek byl necelých 12 litrů, tedy 6 pint) = 1/32 vědra (české vědro piva mělo 56,6 litru, tedy zhruba 32 pint) = 1/64 týnského (týnský sud měl 124 litrů, tedy 64 pint) = 1/128 věrtelu (věrtel byl z německého viertel, tedy jedna čtvrtina korce). Na území českých království a rakouského mocnářství se pinta používala skoro 500 let, od 14. do 19. století. Co se týče žejdlíku (tedy půllitru), tak v němčině Seidel, z čehož se odvozuje časté české příjmení Seidl, Sajdl (zřejmě ti chlapci ve středověku měli hodně rádi pivo). Další objemovou jednotkou je máz. Slovo pochází z německého výrazu Mass (což je také označení pro hmotnost, něco těžšího a většího, pro něco, co se nahromadí do většího množství). V Bavorsku se takto označuje sklenice pro 1,069 litru piva, mohli bychom tedy říci v našem prostředí, že jeden máz jsou dnes dva půllitry piva. Ovšem pozor, není máz jako máz. Zatímco ten bavorský má 1,069 litru a jeho příbuzný Vídeňský máz má 1,07 litru, tak staročeský (dle Starého Města Pražského), má 3,35 litru. Na ceduli v ochozu broumovského kostelíku jsou však míry vídeňské. Máz se dělil na 2 holby a 4 žejdlíky. Nebudeme opět lpět na desetinkách, takže když je máz 1 litr, a dělí se na 2 holby, pak je holba půllitr. Slovo holba pochází z německého halbe, tedy polovina. Máz se dále dělil na 4 žejdlíky, tedy 1 litr na 4 díly po čtvrt litru. Žejdlík bylo staré české slovo pro hrneček. Velikosti hrnečků, tedy i žejdlíků, nebyly na různých místech mocnářství shodné. V tomto případě, když byl máz piva jeden litr, tak čtyři žejdlíky byly logicky po čtvrt litru. Běžně se ale ustálilo, že žejdlík měl oficiálně 0,48 litru, takže sám o sobě byl skoro půllitrem. Žejdlík (Seidel) ve Vídni, měl třeba 0,35 litru. Žejdlík tedy není nutno brát přesně, spíš symbolicky.

Co se týče délkových jednotek, tak se roku 1812 používala měrná soustava takzvaná Vídeňská (Rakouská), kterou zavedla do Čech císařovna Marie Terezie od 1. ledna roku 1765. Tato soustava vydržela až do zavedení soustavy metrické, tedy do 1. ledna 1876. V délkové soustavě tehdy platilo: 1 bod = 0,1829 mm, 1 čárka = 12 bodů = 2,195 mm, 1 palec = 12 čárek = 2,634 cm, 1 stopa (střevíc) = 12 palců = 31,6081 cm, 1 vídeňský sáh = 6 střevíců (stop) = 189,6484 cm, 1 rakouská míle = 4000 vídeňských sáhů = 7585,936 metru.

Poznámka k níže uvedenému přehledu. Na originál ceduli jsou pro luštěniny a obilí uvedena německá názvosloví: Gerste (dodnes Gerste = ječmen), Haber (dnes Hafer = oves), Erbsen (dodnes Erbsen = hrách), Linsen (dnes Linse = čočka), Waitzen

(dnes Weizen = pšenice), Korn (což je slovo označující obecně zrno či obilí. V angličtině dokonce jde o výraz pro kukuřici. Poslední druh obilí, který v této vysvětlivce chybí, je žito. V němčině je dnes žito Roggen, ale nelze vyloučit, že v roce 1812 byl pro žito běžně používán výraz Korn, který je na ceduli v místech, kde mám logicky uvedeno zbývajících a chybějících žito).

druh zboží	částka		částka		částka	
	v bankocetlích		v šajnech		běžné mince	
	zlatky + groše		zlatky + groše		zlatky + groše	
1 korec pšenice	100		20		8	55 3/4
1 korec žita	80		16		7	8
1 korec ječmene	70		14		6	14 1/10
1 korec ovsa	50		10		4	27 3/4
1 korec hrachu	80		16		7	8
1 korec čočky	85		17		7	35
1 centýř sena	15		3		1	20 1/4
1 kopa čili 4 mandele slámy	90		18		8	1 1/2
1 libra hovězího	1	30		18		7 1/2
1 libra telecího	1			12		5 1/4
1 libra skopového	1	45		21		9 1/2
1 libra vepřového	2			24		10 1/2
1 centýř loje (tuku)	200		40		17	51 1/2
1 libra lojových svíček	3	30		42		18 3/4
1 libra mýdla	3	30		42		18 3/4
1 libra bílých voskových svíc	14		2	48	1	14 1/2
1 kvart (1,5 žejdlíku) medu	10		2			53 1/2
1 centýř mědi	800		160		71	26
1 centýř železa	147	30	29	30	13	10
1 sáh a 6/4 lokte dřeva v lese	25		5		2	13 3/4
odvoz dřeva z Božanova do města	22	30	4	30	2	1/2
1 máz (4 žejdlíky) soli	2	30		30		13 1/2
1 libra chleba		40		8		3
1 libra másla	3			36		16
1 vejce (slepičí)		5		1		1/2
1 žejdlík rakouského vína	1	40		20		9
1 žejdlík uherského vína	4			48		21
1 centýř chmele	1200		240		107	8 1/2
1 sud (4 vědra) ječného piva	133	20	26	40	11	54 1/4
1 máz (4 malé žejdlíky) piva		50		10		4 1/2
1 kvart (1,5 žejdlíku) pálenky	1	45		21		9 1/2
1 libra kaprů	2			24		10 1/2
1 libra nalámaného lnu	5		1			26 3/4
1 kus surové příze střední kvality	7	30	1	30		40 1/4
1 kus hornoslezské příze juty	6		1	12		31 3/4
1 kopa surového plátna (8 vazeb)	145		29		12	56 1/2
1 kopa plátna vybělení	15		3		1	20 1/4
1 kopa plátna (8 vazeb) z Vídně	135		27		12	3

1 centýř vlny střední kvality	800		160		72	4
1 libra červené barvivo Cochenille	405		81		36	29
1 libra modré barvivo Indigo	190		38		17	7
1 libra cukru	32	20	6	28	2	54
1 libra kávy levant (ze Středomoří)	43		8	36	3	52
1 libra bavlny	8		1	36		43

O tomto čase vládli:

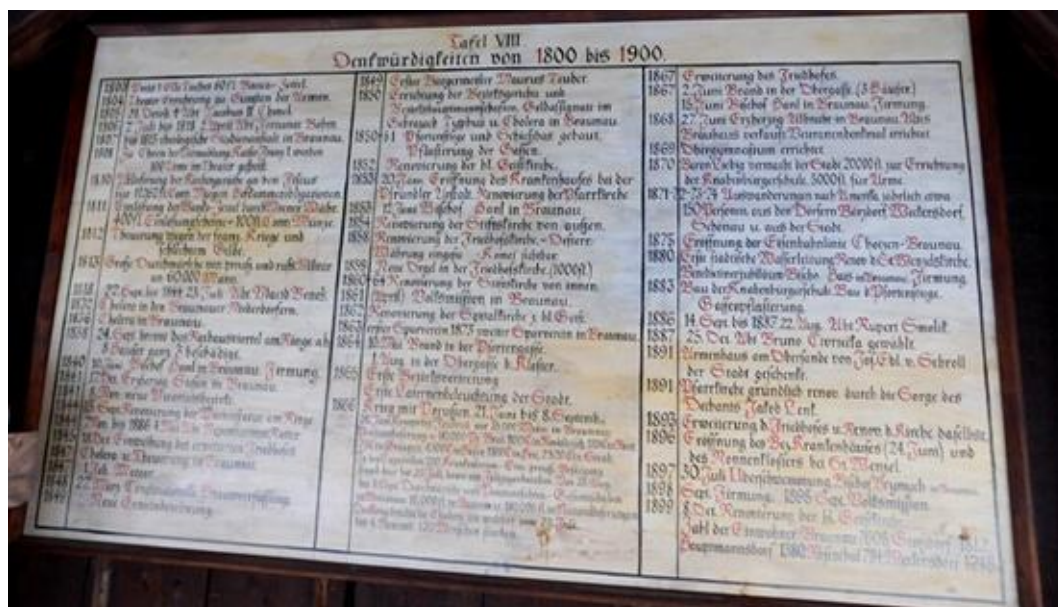
- Franz (František), první císař rakouský, král uherský a český.
- Napoleon (Bonaparte) byl císařem Francie.
- Alexander I., car ruský.
- Hlavou církve katolické byl papež Pius VII.

DVRANTE BELLO INTER GALLOS ET MOSCOVITAS

- latinsky: během války mezi Galy a Moskovity. Což připomíná, že roku 1812, ke kterému se vztahuje tato cedule v ochoze broumovského kostelíčku, probíhala válka mezi Galy (tedy Francouzi, pod vedením Napoleona Bonaparta) a obyvateli Moskvy (tedy Rusy pod vedením Alexandra I., Pavloviče). Napoleonova vojska však byla poražena mezi srpnem až prosincem roku 1812 na mnoha místech během svého ústupu z Moskvy. Nejznámější bitvou této fáze války, byla bitva u řeky Bereziny na konci listopadu 1812, kde se Rusům málem podařilo Napoleona zajmout. Nakonec původně půl milionová armáda Francouzů opustila Rusko dne 14. prosince 1812 v počtu necelých 70 tisíc mužů. Zajímavostí tohoto latinského nápisu je i to, že některá písmena byla zvýrazněna a po jejich seřazení vedle sebe se dal sestavit nový nápis DVLLILLMCVI, což jsou písmena představující zároveň římské číslovky. D 500 + V 5 + L 50 + L 50 + I 1 + L 50 + L 50 + M 1000 + C 100 + V 5 + I 1 = celkový součet činí 1812, tedy letopočet, kdy byla deska zhotovena.

Současníkům i potomkům na vědomost se toto dává.

Sepsáno: v měsíci červenci roku 1812 úředníkem vrchnostenské kanceláře (zřejmě šlo o Johanna Wanische, který byl písařem vrchnostenské kanceláře při broumovském velkostatku od roku 1801 a roku 1802 se stal autorem popisu panství Broumov, později se stal i takzvaným úředním registrátorem a stanovil nový systém ukládání spisů a podávání úředních listin).

Historie Broumova 1800 - 1899

1800 cena 1 lokte plátna byla 60 zlatých v bankocetlích.

1804 bylo ve prospěch chudých zřízeno divadlo.

1805 21. října zemřel opat Jakub II. Chmel.

1806 od 7. července do 2. dubna 1818 byl opatem Fortunát Böhm.

1807 do roku 1815 bylo v Broumově zřízeno studium teologie.

1808 na počest svatby císaře Františka I. bylo v divadle nasyceno 100 chudých.

1810 odesláno z vybavení kostela v hodnotě 11.262 zl. konvenční měny výměnou za státní dluhopisy.

1811 směna bankocetlí za vídeňskou měnu, 400 zl. ve směnných poukázkách (takzvaných šajnů) za 100 zl. v konvenčních mincích.

1812 drahota kvůli francouzské válce a znehodnocení peněz.

1813 městem pochodují spousty pruských a ruských vojáků, na 60.000 mužů.

1818 od 22. září do 23. července 1844 byl opatem Placidus Beneš.

1832 cholera v části Broumova Niederdorfern (Dolní dvory, zřejmě na dolním toku kolem Stěnavy pod Dolní bránou, tedy dolní Poříčí - poznámka MŠ).

1836 cholera v Broumově.

1838 24. září vyhořela čtvrtina náměstí kolem radnice, 8 domů zcela, 3 poškozeny.

1840 10. června v Broumově biřmoval biskup Hanl.

1841 17. října byl v Broumově arcikníže Štěpán (zřejmě šlo o arcivévodu Štěpána Františka Viktora Habsbursko-Lotrinského, který žil v letech 1817 - 1867, takže při návštěvě Broumova mu bylo 24 let).

1841 8. listopadu ustanoveny nové okresy vikariátů (vikariát je římskokatolická územní jednotka menší než diecéze a větší než farnost, slovo vikář pochází z latinského vicarius, tedy zástupce - poznámka MŠ).

1844 od 7. listopadu do 4. května 1866 byl opatem Nepomuk Rotter (Nepomucenus Rotter).

1845 18. října byl vysvěcen rozšířený hřbitov.

1847 cholera a drahota v Broumově.

1847 1. února, pád meteoritu.

1848 27. března vyhlášena konstituční státní ústava.

1849 zákon o novém obecním zřízení.

1849 prvním starostou zvolen Maurus Teuber.

1850 zřízen okresní soud a okresní hejtmanství. Do oběhu dány peněžní poukázky. Tyfus a cholera v Broumově.

1850 až 1851, vybudováno schodiště u hladomorny a postavena střelnice. Došlo k vydláždění ulic.

1852 renovace Kostela sv. Ducha.

1853 20. ledna otevřena nemocnice u chudobince. Renovace farního kostela.

1853 12. června navštívil Broumov biskup Hanl.

1854 renovace vnějšku kláštera.

1858 renovace hřbitovního kostela. Zavedení rakouské měny. Zjevila se kometa.

1859 nové varhany na hřbitovním kostele (1.000 zlatých).

1860 až 1864, renovace vnitřku klášterního kostela.

1861 (duben) v Broumově se konají lidové misije (tedy několikadenní kázání a pobožnosti - poznámka MŠ).

1862 renovace špitálního kostela sv. Ducha.

1863 první spořitelní spolek a 1873 druhý spořitelní spolek.

- 1864 10. května požár v ulici na Brance, 1. srpna požár v Horní ulici u kláštera.
- 1865 první okresní zastupitelstvo, první osvětlení města lampami.
- 1866 válka s Pruskem, od 21. června do 8. září 1866. Dne 26. června byl v Broumově korunní princ Friedrich s 35.000 muži. Dodávky proviantu: 90.000 liber chleba, 900 centýřů hovězího masa, 120 centýřů rýže, 75 centýřů krup, 4.300 centýřů ovsa, 1.800 centýřů sena, 2.520 centýřů slámy, V lazaretu bylo 230 lůžek pro nemocné. Pruská okupace trvala do 20. července a potom zde byl od 23. srpna do 8. září batalion polních myslivců. Pochody skrz město a dodávky proviantu způsobily celkové škody pro Broumov: 16.000 zlatých v hotovosti, a 180.000 zlatých v dodávkách naturálií. Po válce vypukla cholera, na kterou od 22. července do 4. listopadu zemřelo 120 lidí.
- 1867 rozšířen hřbitov.
- 1867 2. června požár v Horní ulici (3 domy). Dne 15. června v Broumově biřmoval biskup Hanl.
- 1868 27. června navštívil Broumov arcikníže Albrecht (zřejmě Albrecht Fridrich Rakousko-Těšínský, žil 1817 - 1895 a při návštěvě Broumova mu bylo 51 let - poznámka MŠ). Prodán starý pivovar. Zřízen pomník veteránům (z války 1866).
- 1869 zřízeno vyšší gymnázium.
- 1870 baron Liebig odkázal městu 20.000 zlatých k postavení chlapecké měšťanské školy a 5.000 zlatých pro chudé (Johann Liebig se narodil v Broumově a žil 1802 až 1870. Nejúspěšnější podnikatel své doby v Habsburské monarchii - poznámka MŠ).
- 1871 až 1874, vystěhovalectví do Ameriky, každým rokem odešlo asi 150 lidí z Božanova, Křinic, Šonova a Broumova.
- 1875 otevření železniční trati Choceň - Broumov.
- 1880 první městský vodovod. Renovace Kostela sv. Václava, benediktinské jubileum, biskup Hais biřmoval v Broumově.
- 1883 výstavba chlapecké měšťanské školy. Stavba schodů u Branky. Dláždění ulic.
- 1886 od 14. září do 22. srpna 1887 byl opatem Rupert Smolík.
- 1887 25. října zvolen opatem Bruno Čtvrtečka.
- 1891 Josef Edler von Schroll daroval městu starobinec v Horním Poříčí.
- 1891 farní kostel důkladně renovován díky péči děkana: Jakob Lenk.
- 1893 rozšířen hřbitov a renovován hřbitovní kostel.
- 1896 otevření okresní nemocnice (24. června) a kláštera jeptišek u sv. Václava.
- 1897 30. července byla povodeň. Biskup Brynych navštívil Broumov.
- 1898 v září proběhlo biřmování a lidové misie.
- 1899 8. října vysvěcen renovovaný kostel sv. Ducha. Počty obyvatel: Broumov 7.608, Velká Ves 1.812, Hejtmánkovice 1.380, Rožmitál 784, Křinice 1.248.

Milan Škoda (20. 12. 2021)

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: Broumovsko v pověstech v převyprávění od Evy Koudelkové

zdroj: Wikipedie

fotografie: Milan Škoda a Wikipedie

Hřbitovní kostel Panny Marie

Na jihozápadě Broumova se nachází starý hřbitovní kostel Panny Marie, zvaný U Naší milé Paní, který byl postaven ze dřeva. Podle pověsti ho kolem roku 1130 založila vznešená panna, o níž bylo známo, že dlouho uctívala pohanské modly a křesťanské víře stále odolávala. Když se nakonec dala pokřtít, svůj příklon ke křesťanství stvrdila založením kostelíka. Říká se, že dodnes je v něm na památku uložena její perlová čelenka. Jiná pověst praví, že kostel byl postaven v roce 1170 u příležitosti vpádu moru.

Další pověst vypráví, že v 15. století byl kostelík vypálen husity a k jeho nové výstavbě se přikročilo po více než sto letech, v roce 1546. Aby však byl kostel uchráněn dalších požárů, začal se stavět z kamene. Při stavbě však docházelo k podivným úkazům. Co zedníci postavili přes den z kamene, bylo následující noci zbořeno a postaveno ze dřeva. Duchovní, který duchovní stavbu objednal, náhle zemřel, a když jeho nástupce rozhodl pokračovat ve stavbě z kamene, stihl ho brzy stejný osud. Teprve třetí kněz, který přišel z místního kláštera, začal kostel stavět znovu ze dřeva, stavbu se podařilo velmi rychle dokončit. Od té doby se už nikdo neodvážil dřevěný kostel přestavovat z kamene.

Milan Škoda (27. 02. 2023)

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: Broumovský zpravodaj, srpen, 8/2004